

To thylandske Digtere.

Ved H. A. RIIS OLESEN.

En af de første Thyboer, der har produceret noget paa Litteraturens Omraade, er *Anders Kjeldsøn Thybo*. Desværre foreligger der kun faa Oplysninger om hans tidligste Aar. Faderen, Kjeld Nielsen var Sognepræst i Ræhr fra 1555-97. Sønnen søgte en kort Tid Thisted Latinskole, men fortsatte senere Studierne ved Latinskolen i Viborg og tog Studentereksamen herfra. Efter at have tilendebragt det teologiske Studium ansattes Anders Kjeldsøn som Hører i Bergens lærde Skole, i hvilket Embede han forblev til 1601. Dette Aar kaldedes han til Sognepræst for Hinderaae og Stjernerøe Kald i Christianssand Stift.

Han arbejdede i særlig Grad, hvad der rimer med Tidens Aand, med bibelske Studier i Forhold til Komædien. I 1618 udgiver han "Absalon", en Komædie om dennes Oprør mod David, trykt i København af Salomon Sartorio. Skuespillet er af Forfatteren dediceret Kansleren Christian Friis til Kragerup og dennes Hustru Barbara Wittrop. Dedicationen, der efter den Tids Mønster tillige gælder som Fortale, bestaar af ikke mindre end 22 Blade (Bogen er ialt paa 92 Blade), og heri gennemgaar Anders Kjeldsøn vidtløftig alle de mange Lærdomme, man kan hente af denne Bogs Læsning. Bl. a. siger han i Slutningen: "Saadanne og mange andre skjønne Lærdomme findes udi denne Historie, hvilken jeg comoedievis forlyste og røre Menneskenes Affecter, men ogsaa hænge bedre udi Huen end anden slet Tale. Men at jeg vidtløftigen mangesteds haver indført mere end den bibelske Historie medfører, haver jeg ikke alene gjort af poetiske Grunde, men ogsaa bevislige og billige Aarsager. Thi ingen tør mene eller tænke, at Kong Salomo, Absalon, Achitofel, Husai og Joab var stumme eller dumme eller vanvittige, men forstandige, skarpsindige og forsigtige Personer, en Part til det Onde, en Part til det Gode. Derfor eftersom Personernes Tilstand og Hændelser vare, haver jeg afmalet deres Tale og Affecter, saa at David besynderlig taler sine egne Ord, eftersom Historien og Psalmerne udvise. Dog - uden Ros sagt - haver jeg intetsteds vejet fra Historiens rette Grund og Mening".

Stykket bestaar af 5 Akter og har 17 Personer, foruden Prologus, Epilogus og to Kor. Efter Prologus, der beskriver Komædiens Indhold, træder Absalon frem og fremfører en Tale med mange Ordsprog:

Hu er halv Drøm, kund' vi forstaa
Vor daglig' Tanker komm' os paa
i Søvn' der vi monn' være
Jæger' om Dyr og Rytter' om Krig
en Ærgærrig om et Kongerig'
kan nok Natten fortære
Jomfruer med Pen', prydelig Smyk'
Stemmer med Vin, kostelig Drik'
i Drømme sig besvære
Saa kom vor Tank' i Søvnne frem
Vi have ej Ro, ej Rast for dem
tilfreds maa vi ej være -
Riger og Vælde
i hvad, der gjælder
vi pønse paa.
Israels Krone

og Kongelig Trone
er vor Attraa.

Senere siger Absalon igen:
Frisk uforsagt, vill' holde Fod
Lykken er den dristige god.
Ræd Mand plejer ej Fruer at faae
Hvo ej søger, han intet faa.
En Hasenkop i Hjert' og Skjold
fanger lidet i Haand og Vold.
Jo arger Skalk, ja bedre Lykk',
jo krummer Træ, des bedre Kryk.

I IV. Akts 1. Scene siger Ypperstepræsten:

Det hjælper ej at fnys og blæs'
mod Gud, thi han lægger i Næs'
Fjenderne en Ring,
om de end spring'
og løbe omkring,
de maa dog lade bestemme
og Herren har dem i Klemme.

Versbygningen er af ejendommelig Interesse, idet Anders Kjeldsøn Thybo er den eneste danske Digter, der foruden Hans Thomssen Stege efter tysk Mønster gennemfører de stavelsestællende Vers, men han bevæger sig noget friere i den gamle Folkevises- og Rimkrøniketone, som findes i det til Komædien vedføjede Digt om Oprøret. Helt mærkeligt virker de forkortede Ord i Verslinierne paa Nutidens Læsere: fnys' og blæs' og prydelig Smyk' og flere andre. Komædien er meget langtrukken og stærkt beskrivende, men ikke uden Humor og Vid. Det var en almindelig Skik, at der i saadanne Komædier optraadte en Nar - Morio, og en saadan findes ogsaa her, tillige en allegorisk Person ved Navn Fagomby. Deres Pudsigheder og Paafund er dog flere Steder meget malplacerede.

Dog bortset fra disse Smaating maa Skuespillet betragtes som værende af stor litteraturhistorisk Værdi, idet det giver et glimrende Tidsbillede, og det vilde være af stor Betydning, om saadanne sjældne Skrifter blev optrykt, saa de blev almenkendt og for at give et Indtryk af denne Tidsperiodes Digting. Foruden denne Komædie har Anders Kjeldsøn Thybo skrevet en Prædikensamling: Sjelens Læskedrik (1625), desuden et Skrift med Titlen: Jesu Kristi Testamente (1627) og endelig et Hefte med følgende Overskrift: Taksigelse til Gud for aandelige og legemlige Velgerninger i den grasserende Pestilens Tid i Bergen (intet Aarstal).

Den anden thylandske Skjald er en Kvinde, *Inger Jensdatter Sønberg*, Datter af Sognepræsten til Visby-Heltborg Hr. Jens Sønberg. Sidstnævnte, ligesom Hjemmet og Sognet, er tidligere¹) udmærket beskrevet af Pastor Wolf, Visby. Her skal kun omtales Inger Sønbergs kristelige Andagtsbog: *Sjelens daglige Røgoffer*. Denne Bog udkom i 1710 med Undertitlen: Morgen- og

¹ Hist. Aarbog 1938, Side 3-15.

Aftenbønner, Psalmer og Hjertesukke til hver Dag i Ugen
enfoldigen fremsat af Inger Jens-Daatter Sønberg.

Man har fra anden Side²) hævdet, at Inger Sønberg har
haft Thomas Kingo til sin store Læremester, og det kan
heller ikke nægtes, at Stil og Indhold for en væsentlig Part
ligner Kingos, men hun har ogsaa faaet megen Hjælp af
den norske Forfatterinde Dorthe Engelbretsdatter (f. 1635
i Bergen, død sammesteds 1716). Denne skrev en Række
Sange under Titlen: *Sjælens Sangoffer* og heri findes en
Række Sange formet som Hjertesukke til hver Morgen og
Aften i Ugen og desuden mange andre af meget forskelligt
Indhold.

Røgofferet indledes med Fortale og Anbefaling af
Biskop Bircherod, Aalborg: "Dette yndelige Skrift er
visselig en tækkelig og sød Luft for Herren". Han ønsker
Bogen en stor Læsekreds, "saa mange fromme Hjerter sig
derudi skal finde en fornøjelig og liflig Vederkvælgelse".
Universitetets Dekanus forsynede Skriftet med
Underskrift paa, at Indholdet var i Overensstemmelse med
den rene Lære, og han finder det: "nytteligen til at
opvække Kristne til Andagt". Inger Sønberg siger selv i en
Fortale angaaende Bogens Fremkomst: Det er "skeed
Endeel af Skyldighed til Ære min Gud, Endeel af
Kærlighed til at tjene min Næste, saa og de gode Venner
haver begiert af mig, at jeg vilde lade dette mit ringe
Hjernesvind komme frem for Dagens Lys". Hun fastslaar
senere, at: "Forandring paa Spisen hjælper og ikke lidet til
Appetitten, idet man ofte har bedre Behag i en grov og
gemen Ret. Ofte er man bedre fornøjet med en Ræt Kaal
end en forvent Ræt Okse-Kiød".

Versene er oprigtige og nette, og skønt hun "ej haver
anvendt sin Tid ikkun til Studeringer", vidner Indholdet
om en solid Dannelse og et godt Kendskab til Datidens
Litteratur. Flere af Samtidens og Eftertidens lærde har
omtalt hendes poetiske Frembringelser meget rosende.
Hun er saaledes nævnt med Hæder i Schønaus Samling af
Danske Lærde Fruentimmer og er optaget som virgo
cimbrico og piissima auctor i Albert Thuras: *Gynæceum
Daniæ Litteratum*. Gennem Sange og Bønner faar man et
levende Indtryk af hendes fromme, gudhengivne
Kristendom. Digtene er enfoldige Forsøg paa at skildre
Troslivets Indhold og Menneskers Afhængighed af Gud.

Det hedder f. Eks.:

Nu jeg seer, at det er Dag,
jeg til Bøn og Tak bereder,
at jeg maa med Liv og Sjæl
Nu bevise dig
ret taknemmelig
O ald Naadsens Gud, mod dig,
Som mig haver denne Nat
i din Naaddis Aasiun sat.

Sangene er ordnet systematisk i Rækkefølge:
Morgenbøn, Morgensang, Hjertesuk, derefter Aftenbøn,
Aftensang og et Hjertesuk tilsidst. Der er i Digtene Tilløb
til smukke Partier, men hun magter ikke at føre dem
igennem.

Uddrag af Morgensang om Mandagen:

See den purpur Morgen-Røde
skyder Glantz af Gylden-Skiød,
Dagens rette Første-Føde

nu igennem Mørket brød.

² Kirkehist. Samling 5. Række 4. B., Side 604-9.

Og senere hedder det:
Pryd mig med din Naades Kiede
og et Dydbestukket Klæde.

Aftensang om Mandagen:
Se, hvor Dagens Lys forsvinder
og den taagefulde Nat
Nu med Maanens blege Kinder
efter Solen bliver ladt.
Bliv, o Jesu, bliv mig nær
og mig som en Mester lær
Ret at tælle mine Dage
og min Død i Agt at tage.

Hjertesuk om Lørdagen:
Af Øster bryder frem den skønne Morgen-Røde,
Bered dig nu, min Sjæl, med Tak for Gud at møde,
for han sin Engle-Hær mig at omringe bød,
for han mig ikke har forladt i Nat og Nød.

Og endelig en smuk Begyndelse til Aftensang om
Lørdagen:

Aftenen i Sort sig klæder,
Dagens Fakkellukkes ud,
Nattens Stjernevagt fremtræder.
Kom, min Jesu! til din Brud!

Digtene er ikke uden poetisk Gnist og aander
hjertervarmt af religiøs Grebthed. Selv om Sangene virker
noget ensformige, giver de et klart Billede paa hele
Samtidens kristelige Indstilling. En Tro paa Guds Forsyn
straaler frem fra Bønnebogens Blade. Enkelte Sange er
”taarevædet”, ligesom Dorthe Engelbretsdatters, men
Oprigtigheden lader sig ikke betvivle.

Sjælens daglige Røgoffer fik en god Succes, idet det
maatte genoptrykkes i 1732, og endnu i 1763 omtaler
Pontoppidan den i sin: *Danske Atlas* som en kendt og
skattet Andagtsbog. I Dag er den ukendt af de fleste, men
disse Linier skulde tjene til at gøre opmærksom paa den
karakteristiske Indhold. Disse to thylandske Forfattere
danner et interessant Afsnit af vor Landsdels Historie.

Kilder:

Rahbechs og Nyerops: Den danske Digtekunst's Historie
Wibergs Præstehistorie.
Bricka: Dansk biografisk Lexikon.
K. Mortensen: Studier over dansk Versbygning.
Pontoppidan: Dansk Atlas (1769).
Kirkehist. Samlinger, 5. Række, 4. Bind.
Jørgen Lundbye: En kvindelig Salmedigter fra det 17. Aarh.
Sodborg i Th. Amts Tidende: Inger Jensdatter Sønberg.
Hist. Aarbog 1938: Wolf: Præsten Jens Andersen Sønberg i Wisbye.
Dorthe Engelbretsdatter: Sjælens Sangoffer.
Inger Jensdatter Sønberg: Sjælens Røgoffer (1733).

(Historisk Årbog for Thisted amt 1940, side 354-361)